

Aki díjjá magasult

Vannak olyan szerencsések, akiket már életükben elhalmoznak elismerésekkel, díjakkal, s vannak kevesek, akik ennél is magasabbra jutnak. Bevégzett életművük mutatkozik időtállóan, életük maradandó példának, így kései elismerésként maguk válnak díjjá. Hozzájuk foghatóan ítélt utódok vehetik át a róluk elnevezett elismeréseket, főhajtással idézve fel emléküket.

Balázs János is egyike azoknak, akik helyet kaptak a díjjá váltak sajtóságaos panteonjában. Miként arról tudósítunk: nemrég vehették át az arra érdemesítettek első alkalommal a Balázs János-díjat... Pontosabban másodsor, hiszen Balázs János abban is különleges, hogy egy rövid időre korábban is „díj volt”. Azt az elismerést a hazai roma értelmiség néhány kiemelkedő szereplője kezdeményezte, de sajnálatosan hamar elhalt. (Egyik kitüntetettje éppen az a Bada Márta volt, akivel folytatott beszélgetésünket szintén jelen számunkban olvashatják.)

A mostani díjat az Emberi Erőforrások Minisztériuma 2019 januárjában alapította, de még az év júniusában – a társadalmi felzárkóztatás ügyének kormányzati átszervezése keretében – adományozása a belügyi tárcahoz került. (Beiktatta a 25/2019.

(VI. 18.) BM rendelet). A díjalapító keresve sem találhatott volna méltóbb személyt, mint Balázs Jánost ehhez az elismeréshez, mivel a névadót már életében is határtalan tisztelet övezte a roma értelmiség, különösen a szárnyaikat bontogató képzőművészek és irodalmárok körében.

Balázs János 1905-ben Alsókubinban született, de ötéves korától haláláig Salgótarján Pécskő-dombi cigánytelepén élt. Gyerekként abbahagyott „festegetéseit”, csak hatvanhárom éves korában kezdte újra. Önokító östehetségként emelkedett oly magasra, hogy neve a Magyar Tudományos Akadémia Aranykönyvébe is bekerült, és halála után jóval, a magyar kultúra építésében szerzett érdemeiért munkásságát Magyar Örökség-díjjal is elismerték.

Noha az elemi iskolát – úgy hozta a sorsa – a második osztály után abba kényszerült hagyni, tudásvágya csillapíthatatlan maradt. Ebben is maradandó példát adott. Amikor ismertté lett és sorra keresték fel újságírók, filmesek, néprajzosok, műgyűjtők, valamennyien megdöbbenek attól, hogy mennyire olvasott, művelt és bölcsességet sugárzó. Nem erre számítottak! Schopenhauer, Nietzsche, Rousseau műveiből idézett fejből, Shakespeare életművét is mélységében ismerte. Az őt felkereső Kárpáthy Gyulával a korszerű színházról és az ókori bölcselő, Diogenészről beszélgetett... Amíg ugyanis kezébe nem vette újra az ecsetet, olvasott, olvasott és olva-

---

Szepesi József

Balázs Jánosnak

(kissé megkésve)

Purdé-pucér a lelked,
Kopott gúnyját régen
levetette és remeg.
Sápaszt-e a büszke szégyen?

Kilesve álmaid: mély
szakadékokban rejtez;
hiába strázsa zord erély –
orozzák. Kapsz és vesztesz.

Szürke ismerős leszel.
Halandó. Halhatatlan
titkodra nincs többé lepel.
Ellopta sok hívatlan.

Sápaszt-e a büszke szégyen?
Purdé-pucér a lelked,
kopott gúnyját régen
levette és remeg...

Kovács József Hontalan

Vers Balázs János festőművész halálára

Nem mondta nekem senki, hogy meghaltál
Nap-arcú Nagyapánk, nem hallottam senkitől
a szememet elsötétítő hírt: hófehér hajad
harmincöt napja feketedik a földben,
mint Isten haja az Óceánok dögfekete ölében,
mint az összerugdalt-fejű apámé,
árván siratom őt is: kegyetlen csöndben
gödrök legalján egyensúlyozva az életem,
nehogy minket is a súlytalanság lélektelen homályába
hömpölyögtessen a Sors, lélegezni tanuló
kölyköket, mert a közöny kígyóként tekeredik
a torkunkra, és süket a Rádió is,
nyálkás szemét kiszurkálták a kéregető kisgyerekek,
akik fényes nappal indulnak csillagot koldulni
sírodra, nagyfényű Nagyapánk:
sebeidből kiforgatott Jób.

Az idei év díjazottai: Fixl Renáta, a Hanns-Seidel-Alapítvány irodavezetője, Joka Daróczi János, a Roma Produkciós Iroda vezetője és Somos László István, plébános

sott. Persze, mint utóbb kiderült, írt is! Eladott festményei árából adta ki *Füstölgések* című verseskötetét. Költői világlátása semmivel sem kevésbé jelentős, mint zömmel mágikus-szürrealista, összetéveszthetetlenül egyedi festői látásmódja. (Ő egyébként az első roma festő, akinek bűnözői körökben hamisításra érdemesnek találták a műveit.) Évekkel ezelőtt a gyűjtői érdeklődés iránta már oly mértékű volt, hogy hagyatékából a Kieselbach Galéria is nagy sikerű tárlatot rendezett. Ezen felül egy lenyűgöző kiállítású kötet kiadásával tisztelgett emléke előtt. „*Cigány méltósággal*” – volt a címe.

1977-ben halt meg. Utolsó éveit ágyhoz kötve (ahogy Heine nevezte ezt az állapotot: matrac-sírban) mozgásképtelenül szenvedte végig. Mindössze tehát hét alkotással teli év adatott neki. Ennyi is elegendőnek bizonyult azonban arra, hogy nemzetközi hírre tegyen szert. Hogy felfedeztetése, működése, a róla szóló újságcikkek, a vele készített interjúk, a róla szóló film és kiállításai számos cigány festőt ösztö-

---

Kovács József Hontalan

Festékszagú öregember

Balázs János festőművész emlékének

I.

Írás, torkomból kibuggyanó gyöngyragyogású
sírás, hazát kereső ének.

Elordasulva, éltemet mi veszejt el?
Kinek az Óceán dobogású szívét
késelte meg a terrorista márciusi szél?
Mint a kisfiam megvásárolatlan játéka:
anyaföldbarna remekművek hamvadnak
hamuvá, átvirrasztatlan éjszakáimon.
Hazárd koldus vagyok én is,
bolygathatatlan halottakkal játszom.

II.

Almavirághabosan a csöndben,
várlak festékszagú öregember.
Valaki Isten
hangosan beszél az életről.
Szememig ér a fény:
tenger,
keserű só,
élesre pattintott kő vagyok.
Nomád énekekkel
várlak az idő fényes kapujában.
– Ó meglelhetetlen hazám,
ficáncol a csikósörényes lét! –
Véremtől szívárványos ifjúságom
tündökölni fog,
mert megérkezel,
mint az óceáni szél.

nözzenek a pályára lépésre, a követésre. Otthonában mások mellett rendszeres vendég volt *Szepesi József* költő, *Szabó Tamás* szobrász, *Botos Zoltán* festő, de többször megfordultak nála *Balogh Balázs* András és *Oláh Jolán* autodidakta festőművészek is.

Nem ők voltak az egyedüli látogatói. Gyerekek jártak hozzá (nemcsak romák) a meséit hallgatni, cigányasszonyok tanácsot kérni, festékeket, ecseteket, vásznat, festhető farostlemezeket vittek hozzá a tágabb környezet lakói. A környék kóbormacskáit, kutyáit is oda-odajártak, ha kényeztetésre, megértésre szorultak. Voltak, akik időnként ételekkel teli lábosokkal köszöntöttek rá.

Aki sokakra hat, sokakban él tovább. Ő pedig azokra is hatott, s hat mindmáig, akik személyesen nem ismerhették meg.

Káli-Horváth Kálmán, aki a díj címlapunkon látható plakettjének alkotója – s akivel néhány oldal múlva szintén olvashatnak interjút – maga is sokoldalú ember: előadóművész, festő, költő, író, közéleti személyiség, intézményszervező. Tizenéves fiatalként őt is megérintette, megragadta Balázs János világa. Még porcelánfestő tanuló volt, amikor először festett Balázs János-portrét, ha úgy tetszik a mostani plakett egyik előképét.

Szép és dicsérendő gesztus volt a díjalapítótól, hogy roma művészt kért fel az elismerést megtestesítő kisméretű dombormű megalkotására. Így egy síron túli kézfogás is belelátható.

-háes-

Szepesi József

Balázs János

Különös gyerek az öreg,
akár egy bogaras rokon.
Száz éve óvja egy főveg
s száz éve táncol ő azon.
Száz év magánya szöttesét
ezerszer kinőtte már,
elnyúni mégse bírta még
eddig e furcsa alpakkát.
Egyetlen folt sincs a ruhán,
pedig nap mint nap elszakad.
Az ördög szabta-varrta tán,
ezért ily tartós az anyag.
Száz hímezett, tarka inge fess,
elegáns, tiszta vászon,
száz év magánya műve ez
száz színes szöttes-álom.
Lelkére öltve a csoda
bizony tán kényes is lehet
mindarra, amivel soha
alkotója nem kérkedett.
Ez a különös agg gyerek,
ez a bogaras bölcs naiv.